

Medzi analýzou diskurzu a dejinami ideí

Jozef Lysý: Dejiny politického myslenia, I. zv. Staroveký Blízky východ, Antika, Čína, India, Islam, Univerzita Komenského, Bratislava 2006, 168 s.

Dejiny politického myslenia II. zv. Od stredoveku po súčasnosť

Univerzita Komenského, Bratislava 2006, 184 s.

Dvojzväzkové *Dejiny politického myslenia* z autorskej dielne politológa Jozefa Lysého nie sú ani slovníkom relevantných pojmov, ani encyklopédiou. Ambíciou knihy nie je predložiť explikáciu technických pojmov ani poskytnúť systematický prehľad dosiahnutých a akceptovaných výsledkov z oblasti politickej filozofie a politológie. Lysého práca je skôr sprievodcom dejinami politických ideí od starovekého a Blízkeho východu až k súčasnosti. A dodajme, že sprievodcom zasväteným a spoľahlivým. Prirodzene, zvolené časové rozpätie môže vyvolávať isté rozpaky, lebo samotná periodizácia tohto temporálneho úseku je problematická. V tomto smere J. Lysý kombinuje historiografický a sociologický prístup. Podľa autora je to nielen metodický problém usporadúvania empirického materiálu, ale aj analyticko vedecký, lebo od zvolenej periodizácie závisí aj korelácia medzi teoretickými doktrínami a istou historickou epochou. (s. 5).

Pri identifikovaní zdrojov, na podklade ktorých J. Lysý člení dejiny politického myslenia na „starovek, stredovek, renesanciu, reformáciu, buržoázne revolúcie, liberálne obmedzenú modernitu, organizovanú modernitu a súčasnosť“ (s. 5), je zrejmé, že sa opiera najmä o práce francúzskej školy Annales, o práce F. Braudela, J. le Goffa, Z. Baumana, E. Blocha a českého sociológa J. Kellera, E. Gellnera a i. Ten, kto pod politickým myslením rozumie koncepcie vládnutia, vývinové formy štátu, jeho rôzne vymedzenia, politický systém, problém politického poriadku a jeho zdroje, otázky legality a legitimacy vládnutia, problémy politickej organizácie, bude asi trochu zaskočený tematickými okruhmi, ktoré autor rozvíja, lebo J. Lysý chápe politické myslenie v širšom slova zmysle. Takéto chápanie zahŕňa nielen výsostne politické inštitúcie, ale všetky inštitúcie, inštitúty, hodnoty, idey, na ktoré má vplyv moc, alebo ktoré majú vplyv na moc skôr vo foucaultovskom ponímaní než striktnie politologickom. Širšie chápanie politického myslenia potom musí obsiahnuť aj názory právne, etické, náboženské, ekonomické, historické, sociálne a kultúrne antropologické, v kontexte ktorých sa formovali aj politické idey. J. Lysý sa hlási k vymedzeniu politického myslenia tak, ako ho definuje R. Scruton, a teda sa nemôže vyhnúť tematizácii problémov z oblastí sociálnej a právnej filozofie, filozofie dejín, historiografie, práva a axiológie, lebo politické vedomie sa formovalo vždy pod tlakom istých hodnôt stelesnených v dominantných svetonázoroch.

I. zväzok sa člení do siedmich kapitol: Staroveký Blízky východ (s. 7-21); Politické myslenie v antickom Grécku – počiatok európskeho politického myslenia (s. 22-72); Rím (s. 73-86); Politické myslenie raného kresťanstva (s. 87-95); Čínske politické myslenie (s. 96-126); Hinduistické politické myslenie (s. 127-147); Islamské politické myslenie (s. 148-164). Symptomatické pre štýl J. Lysého je to, že sa snaží ideové formácie aj tej najvzdialenejšej minulosti, ktoré sa z pohľadu dejín tradičných európskych ideí zdajú bizarné, konfrontovať s ich osudmi v súčasnosti. Markantné je to najmä v kapitolách venovaných čínskemu, hinduistickému a islamskému mysleniu. Autor nezaprie ani svoj obdiv k E. Bondymu a vcelku sa snaží prekonať paradigmu europocentrizmu.

II. zväzok sa skladá zo šiestich kapitol: Politické myslenie v stredoveku (s. 7-33); Islandská epizóda? (s. 34-38); Predzvesť renesancie a reformácie (s. 39-44); Vývoj systémov myslenia v politike. Od tradície k zmene (s. 45-74); Politické myslenie počas liberálnej obmedzenej modernity (s. 75-117); Politické myslenie v labyrinte kríz modernity (s. 118-179).

Recenzované dielo sa vyznačuje rozsiahlym empirickým materiálom faktografickej aj teoretickej – výkladovej povahy, kombináciou historických a kulturologických úvah; je to pestrá mozaika sociologických, sociálnych, politických a kultúrnych dejín, pričom jednotiacim motívom diverzifikovaných pohľadov, ktoré sú sčasti explikáciou ideí kľúčových mysliteľov a postáv sledovaného obdobia, inokedy zase explikáciou myšlienkových súradníc istého civilizačného kultúrneho okruhu, resp. náboženských systémov, je presvedčenie autora, že dejiny politického myslenia, aj utopického, treba vysvetľovať v kontexte a mnohé z determinánt, ktoré určujú politické ideológie a formy politickej moci, treba posudzovať prizmou ich potenciálnych možností, ktoré v sebe skrývajú. Autor nezaprie svoju náklonnosť k marxistickej kritike liberálneho kapitalizmu, odmieta neoprávnený optimizmus a imperialistický charakter europocentrizmu a poučený sociálnou a kultúrnou antropológiou ponúka stanovisko, ako pristupovať k iným civilizáciám a ich politickým ideám bez predpojatosti a zaujatosti. Prirodzene, takýto rozsiahly záber a netradičný prístup k politickým ideám zasadeným do širokého kultúrno-historického rámca nepredstavujú pre čitateľa/ku jednoduchú lektúru a asi ťažko môže suplovať učebnicu. Jednako však ide o víťaný pokus predstaviť dejiny

politického myslenia nielen ako koncepciu politických inštitúcií a politických hodnôt spätých s politickým systémom, ale vysvetliť ich v kontexte všetkých relevantných sociálno-kultúrnych systémov spoločnosti.

Knihe by prospel fundovaný edičný zásah, ktorý by eliminoval niektoré opakovania a komprimoval by miestami príliš diverzifikovaný faktografický materiál. Na škodu veci je, podľa mojej mienky, absencia záveru, v ktorom by autor sumarizoval svoj metodologický prístup, zvolenú optiku a motiváciu. Editorský zásah by uviedol do rovnováhy aj pomer medzi výkladmi vychádzajúcimi z postáv a tými, ktoré sa viažu s doktrínami istých období. Napriek týmto poznámkam ide o dielo pozoruhodné svojím spracovaním, koncepciou a spektrom empirického materiálu. Je to dielo bez predsudkov a odsudkov na margo iných civilizácií a kultúr, ktoré sa výrazne odlišujú od európskej kultúry s jej kresťansko-judaistickým, rímsko-právnym a grécko-teoretickým fundamentom. Kniha nepochybne zaujme, hoci z rôznych dôvodov, tak politológa, ako aj filozofa či historika alebo sociológa, ale možno ju odporúčať každému, kto sa zaujíma o sociálno-politické konflikty našej doby, ktoré majú svoje korene v neďalekej, ale aj vzdialenej minulosti, každému, kto sa zaujíma o myšlienkové dedičstvo, ktoré naďalej formuje našu dobu.

Tatiana Sedová